

DE VOORBEHOEDING DER LONGTERING.

DOOR

Dr. D. LUBACH.

Zoo er eene ziekte eene wreede ziekte kan genoemd worden, dan is dat gewis de longtering, die vreeselijke kwaal, welke zoovele menschen op jeugdigen leeftijd of in de kracht hunner jaren wegrukt, terwijl de geneesheer daarbij tot weinig meer in staat is dan tot het verzachten van het lijden en tot het rekken van het leven.¹ En die ziekte moge in het begin »voor het oog een zachten schijn” hebben, en niet »naderen met felle pijn”, — zelfs moge in zeer vele gevallen haar laatste tijdperk voor den lijder dragelijk, en hem een zacht sterfbed beschoren zijn, — zeer dikwijls ook is dat niet het geval, en heeft de lijder in dien laatsten tijd zijns levens met de meest kwellende bezwaren te kampen.

Wil men zich een denkbeeld vormen van het aantal der lijders, die in ons land aan de longtering bezwijken, dan wete men, dat van het jaar 1880 af tot en met 1887, dus in den loop van acht jaren, dat aantal 66.667 bedroeg, waarbij ook de doodelijk afgeloopen gevallen van bloedspuwing zijn gerekend, welke laatste meestal een voorafgaand of vergezellend verschijnsel van de longtering is. Het geheele sterftcijfer aan alle ziekten gedurende die acht jaren bedroeg 787,993.

¹ In eenige gevallen, die ook niet eens *zeer* zeldzaam zijn, kan de natuur, ondersteund door een geschikten leefregel en eene doelmatige symptomatische behandeling, genezing te weeg brengen. Rechtstreeks vermag de kunst hier totdusver niets. Het spreekt van zelf dat zulk eene genezing alleen in de eerste tijdperken der ziekte te verwachten is.

Intusschen is in de laatste tijden een feit geconstateerd geworden, dat in dit opzicht hoop geeft op eene betere toekomst.

Dit feit is de besmettelijkheid der longtering, welke thans buiten twijfel is gesteld.

Reeds van ouds werd die besmettelijkheid aangenomen. Doch in lateren tijd begon men daaraan te twijfelen. En toen in het begin van deze eeuw de arbeid van BAILLIE, BAYLE, MECKEL, LAENNEC en anderen op grond van hunne pathologisch-anatomische onderzoekingen een licht had doen opgaan over den eigenlijken aard der longtering, en bewezen had dat de vernieling der long steeds uitging van de verweeking en versterving van in het longweefsel ontstane knobbeltjes (tubercula) van de grootte van een gierstkorrel tot die van eene erwten soms grooter¹ en men tot het inzicht was gekomen, dat dergelijke tuberkels zich ook in andere organen dan de longen konden ontwikkelen en daarin ziekten konden veroorzaken van wier besmettelijkheid niets bleek, — toen werd de veronderstelde besmettelijkheid der longtering door verreweg de meeste (niet alle) geneeskundigen in Noordelijk- en Midden-Europa bepaald ontkend en met eene zekere verontwaardiging afgewezen als »un fantome chimérique, un vain épouvantail'', en werd het den Italiaanschen en Spaanschen geneesheeren zeer kwalijk genomen dat zij meerendeels nog aan de besmettelijkheid der longtering geloofden, en dat geloof bij de »tourbe ignorante'' levendig hielden.

Het zou mij voor mijn tegenwoordig oogmerk te ver voeren indien ik de gronden voor de stelling: »de longtering is *niet* besmettelijk'' hier ging bespreken. En evenmin vind ik het daarvoor noodig in het breede de gronden uiteen te zetten op welke men thans tot het besluit

¹ De benaming: knobbeltjes, tubercula, werd reeds van oudsher gebezigd, doch in onbepaalden zin voor allerlei kleine gezwelletjes van den meest verschillenden aard. Voor zoo ver mij bekend is, was het de Engelsche geneesheer R. MEAD († 1754) die het eerst dien naam meer bijzonder toepaste op de door hem in de longen van teringlijders gevonden knobbeltjes. Overigens moet men wel in het oog houden dat zoodanige tuberkels, als de longtering veroorzaken, zich ook in allerlei andere organen kunnen ontwikkelen en dientengevolge verschillende, vaak zeer gevaarlijke ziekten kunnen doen ontstaan. Van deze noem ik alleen de bekende en met recht gevreesde zoogenaamde hersenziekte der kinderen, en de darm- of darmscheilstering, waaraan ook zoo vele kinderen bezwijken.

Eene statistiek der in ons land aan alle vormen van tuberculose overledenen zou, zoo ik die geven kon, nog zeer veel ongunstiger worden dan die der overledenen aan tuberculeuse longtering, die ik boven opgaf.

is gekomen dat »de longtering *wel degelijk* besmettelijk» is. Genoeg zij het, dat reeds in 1865 VILLEMİN op grond van inenting van menschen op dieren en van dier op dier de tuberculose voor eene besmettelijke infectieziekte moest verklaren; — dat daarna een aantal der beste waarnemers (CHAUVEAU, KLEBS enz. enz.) dezelfde uitkomsten verkreeg; — terwijl in 1882 KOCH in de tuberkelstof uit menschen en dieren, met welke men op het voetspoor van VILLEMİN inentte, het specifieke gift der longtering aantoonde onder den vorm van *microbia*, van bacillen.

En alzoo bestaat er thans bij verreweg de meeste geneeskundigen geen twijfel meer of de longtering is besmettelijk.

Hiermede heeft de geneeskundige wetenschap zonder twijfel een groote schrede voorwaarts gedaan, niet alleen op theoretisch maar ook op practisch gebied. Niet, dat de bedoelde feiten zoo dadelijk den weg zouden banen tot de genezing der longtering of der tuberculose in het algemeen. Daaromtrent moet men zich vooralsnog geene illusien maken. Maar in de eerste plaats heeft de erkenning van de overdraagbaarheid der tuberculose van den mensch op het dier dit nut, dat men nu langs den weg van inenting op dieren de diagnose tusschen ware, tuberculeuse longtering, en de op deze gelijkende, doch van haar verschillende aandoeningen der longen veel zekerder kan stellen, — iets, 't geen in sommige gevallen zeer tot geruststelling van een lijder en zijne familie leiden kan. En wat wel van 't allergrootst belang is, is dit, dat ons thans de weg is gewezen tot het voorkomen en verhinderen van het ontstaan der tuberculose, meer bepaald van tuberculeuze longtering. Dat daarbij de bestrijding van den aanleg voor longtering (constitutioneele zwakte, physiologische armoede) hare rechten blijft behouden en niet mag worden verwaarloosd, behoeft niet betoogd te worden.

Op welke wijze nu heeft de besmetting door het gift der tuberculose plaats? Het antwoord is het volgende:

Van mensch op mensch wordt de tuberculose overgebracht door tusschenkomst van de uit de ademhalingsorganen van een teringlijder opgehoeste stoffen, — de sputa. In die sputa toch zijn tuberkelbacillen voorhanden.

Zoolang die sputa vochtig blijven, is er geen gevaar. De bacillen blijven dan aan de sputa vastkleven. En dat die sputa zelve in de spijsverterings- of ademhalings-organen van anderen zouden komen, is bijna ondenkbaar.

Maar wanneer die sputa op den vloer, op zakdoeken, op kleedingstukken, op beddegoed enz. geraken en daarop verdrogen, dan kunnen de bacillen door wrijving als anderszins daarvan los geraken. En bedenkt men nu hoe uiterst klein en licht die bacillen zijn, — de bekende zonnestofjes zijn er kolossen bij, — dan is het gemakkelijk te begrijpen, dat zij bij de minste beweging der lucht in deze kunnen worden opgenomen en daarin gaan zweven. Zij, en hunne sporen, kunnen dan op voedsel of in dranken nederslaan, of op andere wijze, b. v. door ademen door mond en neus, in de spijsverterings- of de ademhalingsorganen geraken, uit welke zij dan in het bloed worden opgenomen en, bij bestaanden aanleg van tuberculose, die ziekte kunnen veroorzaken.

Ik zeide: »bij bestaanden aanleg”. Want evenals alle andere microben, bacteriën, bacillen, die ziekten voortplanten, moeten ook de tuberkelbacillen, zullen zij zich ontwikkelen en ziekte veroorzaken, in het organisme een voor hunne ontwikkeling en vermenigvuldiging gunstigen bodem vinden. Waar die niet aanwezig is, gaan zij te gronde zonder ziekte te hebben kunnen veroorzaken. Hierin ligt voor een groot deel de reden van het feit, dat b. v. vele personen zich dag en nacht met de verpleging van toringlijders bezig houden en toch gezond blijven, — eene omstandigheid die eene der krachtigste argumenten was tegen de besmettelijkheid der longtering, evenals zij dat ook geweest is tegen de besmettelijkheid der Aziatische cholera. Niemand twijfelt echter aan de besmettelijkheid van pokken, roodvonk, mazelen, omdat zooveel van die ziekten levenslang verschoond blijven; niettegenstaande zij met de daardoor aangetasten in gestadige en langdurige aanraking komen.¹

Eene andere wijze waarop de tuberkelbacillen in het menschelijk organisme kunnen worden opgenomen, is het eten van vleesch of het drinken van melk, afkomstig van tuberculeus vee. De tuberculose van het vee toch is identisch met die van den mensch, en evenals de inenting op een rund met van menschen afkomstige tuberkelbacillen bij dat rund tuberculose veroorzaakt, moet ook het omgekeerde plaats hebben, namelijk dat het eten van vleesch en het drinken van melk van tuberculeuse dieren tot de ontwikkeling van tuberkels bij den mensch aanleiding kunnen geven.

¹ Het in acht nemen van de meest nauwgezette zindelijkheid, zooals dat b. v. in goed ingerichte en goed bestuurde hospitalen geschiedt, kan, gelijk later blijken zal, mede het gezond blijven der ziekenverplegers en verplegsters ten gevolge hebben, al ware het ook dat bij eenige van deze de aanleg tot tuberculose bestond.

Op den 25sten Juli en volgende dagen in het vorig jaar werd te Parijs een »Congrès pour l'étude de la tuberculose" gehouden. Het initiatief daartoe was genomen door den heer VERNEUIL, en het congres, dat door een groot aantal Fransche en buitenlandsche geneeskundigen en veeartsen werd bijgewoond, werd gepresideerd door Dr. CHAUVÉAU. Allerlei zaken, de tuberculose betreffende, werden daar besproken: de oorzaken der tuberculose, hare onderkenning, hare geneeswijze, — maar vooral niet minder hare voorbehoeding. Over het al of niet besmettelijke der tuberculose werd niet gedebatteerd; »la contagiosité de la tuberculose, signalée par VILLEMEN, n'est plus aujourd'hui mise en doute par personne". Evenmin vond de identiteit van de tuberculose van menschen en die van dieren eenige tegenspraak. Er werd ten laatste besloten in 1890 weder eene bijeenkomst te houden, doch inmiddels eene permanente commissie benoemd, die in den tusschentijd de zaak zou ter harte nemen, en in 1890 zou zorgen voor de voorbereiding van het tweede congres.

In de zitting van de Académie de Médecine, op den 30sten Juli dezes jaars gehouden, werd door de bedoelde commissie eene mededeeling gedaan, die o. a. in de *Revue Scientifique* van den 10^{den} Augustus in haar geheel is opgenomen: »à cause de l'intérêt public considérable qu'elle présente."

Zoo het ooit nuttig ja noodzakelijk is, dat het niet-geneeskundig publiek in zijn belang omtrent het een of ander punt der hygieïne wordt ingelicht, dan is dat voorzeker het geval, waar het de voorbehoeding der longtering geldt. Behalve ten aanzien der vee- en vleeschkeuring, is de Staat, de gemeente, hier onmachtig, en hangt alles van het individu af. Maar dan is het ook hoogst noodzakelijk dat het individu verneme, wat het hier te doen en te laten heeft. Dit is het doel dat ik met dit opstel beoog, en waarom ik thans den inhoud van het stuk der Fransche permanente commissie, met eenige bekorting in het begin, meen te moeten mededeelen.

Enkele op- en aanmerkingen voeg ik tusschen haakjes er bij.

De tuberculose is eene parasitaire, giftige besmettelijke, overbrengbare ziekte, veroorzaakt door een microbium — de bacil van KOCH. Dat microbium dringt in het organisme 't zij met de spijzen in het voedingskanaal, 't zij met de ingeademde lucht in de luchtwegen, 't zij door de huid en de slijmvliezen ten gevolge van ontvellingen, steken, wonden en verschillende verzweeringen.

Sommige ziekten, zooals mazelen, pokken, chronische bronchitis, longontsteking, voorts zekere constitutioneele toestanden ten gevolge van pislloed, alcoholismus, syphilis enz. maken den lijder in hooge mate vatbaar voor tuberculose.

[Bij de bespreking in het congres van de dispositie, den aanleg voor longtering, merkte LANDOUZY aan, dat hij op grond van jaren lang voortgezette onderzoekingen (LANDOUZY praktiseert in een hospitaal) tot de overtuiging was gekomen, dat ieder, die aan kinderpokken heeft geleden, daardoor een kandidaat voor longtering wordt. Op meer dan driehonderd zieken onder zijne behandeling, die de litteekens van doorgestane pokken droegen, waren er slechts elf die geheel vrij van longtuberkels waren].

Daar de oorzaak der tuberculose bekend is, zijn de voorzorgen, die genomen moeten worden om zich tegen de kiemen dier ziekte te vrijwaren, in staat om de voortplanting van deze te beletten.

Wij hebben in dit opzicht een aanmoedigend voorbeeld in de uitkomsten van de maatregelen tegen de typhoïde koorts (darmentyphus); de epidemiën van deze verminderen in alle steden, waar men de maatregelen weet te nemen, die noodig zijn om te beletten dat de typhuskiem in het drinkwater geraakt.

De parasiet van de tuberculose kan voorkomen in de melk, de spieren, het bloed der dieren, die den mensch tot voeding dienen (rundvee, vooral de koe, konijnen, gevogelte).

Rauw of weinig gekookt of gebraden vleesch en bloed mogen niet gebruikt worden, als kunnende de levende kiemen der tuberculose bevatten. De melk moet om dezelfde reden nooit anders dan gekookt worden gebruikt. [Evenals andere ziekte-microbia, stichten de tuberkelbacillen alleen kwaad zoolang zij leven. Maar de kookhitte kunnen zij niet verdragen en zij sterven wanneer zij daaraan gedurende eenigen tijd worden blootgesteld].

Wegens de gevaren, die aan het gebruik van melk zijn verbonden, moet de bescherming der jonge kinderen, die zoo gemakkelijk door de tuberculose in al hare vormen worden aangetast (te Parijs sterven jaarlijks meer dan tweeduizend tuberculeuse kinderen beneden den leeftijd van twee jaren) in bijzondere mate de aandacht der moeders en der voedsters tot zich trekken.

Het zoogen door eene gezonde vrouw is het ideaal.

De tuberculeuze moeder moet haar kind niet zogen; zij moet het toevertrouwen aan eene gezonde vrouw, die op het land leeft, alwaar

onder de beste hygiënische voorwaarden het gevaar voor besmetting met tuberculose veel minder is dan in de steden. [Hieruit zou men de gevolgtrekking kunnen afleiden dat er op het platte land eene zekere immuniteit voor tuberculose en bepaaldelijk voor longtering bestond. Dit is intusschen geenszins het geval, althans in ons land niet].

Het met de borst van eene gezonde vrouw opgebracht kind zal groote kans hebben om aan de tuberculose te ontsnappen.

Zoo het zogen onmogelijk is en men dit moet vervangen door voeding met koemelk, dan moet deze altijd gekookt worden [en moet voor de grootste reinheid van de zuigflesch, het melkschuitje enz. de meest mogelijke zorg worden gedragen].

De ezinne- en de geitenmelk zijn, ook ongekookt, veel minder gevaarlijk. [In het congres verklaarde de directeur der veeartsenijkundige school te Alfort, de heer NOCARD, dat eene tuberculeuze geit eene pathologische curiositeit is].

Wegens de gevaren, die het vleesch oplevert, hetgeen allen schijn van gezondheid kan bezitten, niettegenstaande het tuberculeus is, heeft het publiek er groot belang bij zich te kunnen verzekeren dat het bij de wet voorgeschreven onderzoek van het vleesch alom en behoorlijk geschiede. [Het ware zeer te wenschen dat ook in ons land bij de wet eene keuring van slachtvee vóór en na het slachten en van elders ingevoerd vleesch verplicht werd gesteld].

Het eenige zekere middel om het gevaar, hetgeen dreigt van de zijde van het gebruik van vleesch, dat van tuberculeuze dieren afkomstig is, te ontgaan, is het onderwerpen van dat vleesch gedurende eenigen tijd aan kookhitte, die evenzeer tot het binnenste van het vleesch als tot het buitenste doordringt: alleen volkomen gaar gebraden of gekookt vleesch is zonder gevaar. [Dit zal zeker den liefhebbers van rauw of half gaar vleesch, dat er van binnen rood en bloederig uitziet, niet bevallen. De maatregel is echter onafwijsbaar].

Daar de kiem van de tuberculose zich van een tuberculeuzen persoon op een gezond mensch kan overplanten door tussschenkomst van verdroogde sputa, etter of slijm, en van alle voorwerpen, waarop tuberculeus stof aanwezig is, moet men, ten einde zich tegen de overbrenging van de tuberculose te behoeden:

1° Weten dat, aangezien de sputa der toringlijders de meest te vreezen voermiddelen van de tuberkelbacillen zijn, er gevaar voor het publiek bestaat wanneer men daarmee den vloer, tapijten, behangsels, gordijnen, servetten, zakdoeken, lakens en dekens verontreinigt;

2° gevolgelijk wel overtuigd zijn dat het gebruik van spuwpotjes overal en van ieder geëischt wordt. Die spuwpotjes moeten steeds in het vuur geledigd en met kokend water gereinigd worden. Nooit mogen zij geledigd worden op mesthoopen, in tuinen, waar zij gevogelte zouden kunnen besmetten, en evenmin in riolen. [Vliegen, die op de sputa azen, kunnen de besmetting overbrengen hetzij door tussschenkomst van hare overal ontlaste en daarna verdroogde drekstoffen, hetzij doordien de bacillen inhoudende vliegen sterven en haar inhoud tot stof vervalt. Daarom is het raadzaam de spuwpotjes van deksels te voorzien, of anders er eene kleine hoeveelheid in te doen van eenig vocht, waarvan de vliegen een afkeer hebben, b. v. carbolzuurwater];

3° niet slapen in het bed van een tuberculeuzen; zoo weinig mogelijk in zijne kamer verblijven; maar vooral daarin geen jonge kinderen te slapen leggen. [De opvolging van het eerste en van het laatste voorschrift is volstrekt noodig. Daarentegen is het lang of bijna voortdurend verblijf in een en hetzelfde vertrek met een teringlijder lang niet altijd te vermijden. Men denke aan de bekrompene, veelal uit een enkel vertrek bestaande woningen, waarin zoovele duizenden hun leven doorbrengen. Men denke ook aan den lijder zelven, voor wien het denkbeeld, dat hij door de zijnen vermeden wordt, iets onbeschrijfelijk treurigs ja ondragelijks moet hebben. Dat vermijden zal ook niet zoo noodig zijn, wanneer maar de overige hiertoe betrekkelijke voorschriften worden opgevolgd en in alles de meest stipte zorg voor zindelijkheid wordt in acht genomen];

4° personen, die geacht worden de dispositie voor tuberculose te bezitten, of die kinderen zijn van tuberculeuse ouders, of die aan mazelen, pokken, longontsteking en herhaalde bronchitides geleden hebben, of aan diabetes (pislloed) lijden, verwijderd houden van plaatsen waar teringlijders aanwezig zijn;

5° zich niet bedienen van voorwerpen, die door een teringlijder besmet zouden kunnen zijn (linnengoed, beddegoed, kledingstukken, toiletbenoodigdheden, behangsels, meubelen, speelgoed) dan na voorafgaande ontsmetting (in ontsmettingsovens met drukking, door koken, door zwaveldamp, witten der muren enz.) [Zie de »Regelen" in het Kon. Besluit van 26 Juli 1885 (*Staatsblad* n° 167). Het is echter geraten den geneesheer of den desinfecteur, waar zoo iemand bestaait, over de ontsmetting te raadplegen];

6° trachten te verkrijgen dat de hôtélkamers, de gemeubileerde

huurwoningen, de chalets of villa's, die in de badplaatsen of in de winter-stations door teringlijders bewoond worden, op zoodanige wijze gestoffeerd en gemeubeld worden, dat na het vertrek van elken zieke de ontsmetting gemakkelijk en op voldoende wijze kunne plaats hebben. Het best zou zijn dat in die vertrekken geen gordijnen, geen tapijten, geen behangsels aanwezig waren, dat de muren met kalk gewit werden en de vloer bestreken met linoleum. [Gemis aan venstergordijnen of rouleaux zouden zich onze zieken moeilijk getroosten.]

Het publiek heeft er in de eerste plaats belang bij zulke hôtels te verkiezen, in welke deze hoog noodige hygieinische voorzorgen en ontsmettingsmaatregelen worden genomen.

Totdusver de permanente commissie. Ik voeg er alleen nog het volgende bij.

De opgenoemde maatregelen tegen de besmetting met tuberculose dienen niet alleen om het gevaar voor hen, die totdusver slechts den aanleg tot longtering bezaten, maar nog niet daardoor aangetast waren, te verminderen, maar zij komen ook hun ten goede, die reeds aan die ziekte lijden. Want worden die maatregelen verwaarloosd, dan zal de teringlijder door de bacillen, die in zijne eigene sputa voorhanden waren en, nu uitgedroogd, in de lucht zweven, worden benadeeld; deze zullen voor hem de oorzaak van aanhoudende zelfbesmetting zijn. Bevindt hij zich met andere teringlijders in hetzelfde lokaal, dan zal zijne ziekte gevoed worden door de bacillen zijner lotgenooten. Voor zoo ver er nu bij een teringlijder eenige kans op „natuurgenezing” (zie bladz. 48 in de noot) mocht bestaan, zal op zoodanige wijze die kans hem worden ontnomen. Welke geneeswijze der longtering men ook moge ontdekken, zij zal vruchteloos worden aangewend zoolang de lijder gestadig aan nieuwe besmetting blootgesteld blijft, en alleen dan kunnen slagen, wanneer deze met alle mogelijke middelen wordt tegengegaan. Daarbij is het ook midderwijl te verwachten (en dit is in menigerlei opzicht geen gering voordeel) dat de lijder des te gewilliger en nauwgezetter zich schikken zal in de hygieinische maatregelen die tot bescherming van anderen worden genomen, wanneer hij weet dat diezelfde maatregelen ook hem van nut kunnen zijn.

October 1889.